
ANNA-MARIA ÅSTRÖM

BUDKAVLEN 2006

Temat för detta nummer av Budkavlen är tiden och isynnerhet den förflutna tiden. Historiskt uppfattas tiden antingen som en kronologi, där händelser och skeden följer på varandra, eller som skedena själva i form av perioder som avlöser varandra. Här i etnologisk-folkloristisk belysning blir sättet att uppfatta tiden dels förankrat i de medagerandes uppfattningar, men också hur tidsperioderna sedermera förankras, och hur de kan förstås i ett senare skede och som minnen. Då kommer kanske inte tidsuppfattningen i sig i fokus utan vad som skiljer perioderna från varandra och vad som blir typiskt eller uppfattas som typiskt för en viss historisk period. Vår kronologi är ambitiös, vi sträcker oss från tolkningen av antik folklore, över medeltids- och 1700-tals representationer idag, till minnen av den "ljuva epoken", uppfattningar om det anormala i krigstiden och slutligen hur ett bröllop i sina faser kan gestalta också en tidsanda och ett decennium, 1950-talet.

Tematiken fördjupas genom en strävan att hitta hittills dolda innebörder och/eller korrespondenser mellan nutida och tidigare tolkningar vad gäller t.ex. perioderna medeltiden och 1700-talet. Nutidens representationer av historiska perioder tecknas upp i förhållande till de nya kontexter vi lever i. Därför blir också ett etnologiskt förhållningsätt en form av studium av historiebokbruk. Å andra sidan är såväl etnologin som folkloristiken angelägen om att hitta den i perioderna agerande individens egna tolkningar, såväl i den period där allting sker som i efterskott som minnen av

händelser, där de dåtida upplevelsorna får sin tolkning i en nutida kontext. Brev och frågelistsvar är ypperliga inkörsportar till individens tolkningar av tiden.

Från antiken finns egentligen inga skriftliga källor om "folkets liv". Men Camilla Asplund Ingemark och Dominic Ingemark hävdar att via den folklore som också finns kvar i den antika litteraturen som en inströdd ingrediens, kunde man utvinna en hel del om det folkliga livet. Muntliga traditioner i de antika författarnas verk kunde via en systematisk genomgång kasta ljus över den vardagliga kultur som det stora flertalet hade att ty sig till. I artikeln tecknas konturerna av vad forskningsfältet antik folklore kunde innebära, vilka dess förutsättningar är samt med vilken typs problematik man har att göra med. Författarna hävdar att folkloristikens långa forskningstradition och expertis i att identifiera, klassificera och tolka muntligt berättande kunde ge en värdefull inblick i bortglömda sidor av det antika samhällslivet, till exempel just vikten av muntligt berättande. Därmed talar artikelförfattarna också för en ny tvärvetenskaplighet för kommande antikforskning.

Artikeln som för oss tillbaka till medeltiden via dagens representationer, skriven av Anne Niemi, tar fasta på hur medeltidsbilder produceras idag och vilket innehåll som då står i fokus. Hon har tre fallstudier i Åbo som underlag för diskussionen: medeltidsmuseet Aboa Vetus, den årliga medeltidsmarknaden på Gamla Stortorget och en cd-rom skiva om Åbo slott. I analysen av dem synas i vilken mån den höviska,

den urbana, den folkliga eller den groteska medeltiden överväger i representationerna. I takt med att staden Åbo velat profilera sig med sin för finländska förhållanden gamla historia och att de mera populära representationerna vuxit fram noterar Anne Niemi också en ny poängtering av mera folkliga och groteska element gentemot tidigare medeltidsuppfattningar, trots att också de romantiskt-höviska inslagen fortfarande finns med. Den urbana medeltiden med handeln i centrum är en medeltidsbild med stor genomslagskraft idag som nu tas fram både i Aboa Vetus och på medeltidsmarknaden. Medeltidsbilden är nyanserad idag, och dess popularitet står enligt Anne Niemi i proportion till de ansträngningar som gjorts för att lyfta fram det personliga, det upplevelsemässiga, det festliga, det exotiska och paradoxalt nog också det bekanta.

I följande artikel om 1700-talet i nutiden, skriven av undertecknad och som också tar fasta på historiebruk, ligger fokus på 1700-talsfästningen Sveaborg utanför Helsingfors. Här analyseras hur bilden av 1700-talet, som på 1950-talet främst förmedlades av fästningen, tidsmonumentet självt, plus två anspråkslösa museer, småningom fördjupas med moderna och senmoderna medel. Det moderna representeras av en exemplariskt utförd renovering - med Unescos världskulturarvstämpel som följd - och det senmoderna i en ny utställnings-exposé och en festivalisering av 1700-talet med fokus på upplysningstidens Europa. 1700-talsbilden består men kontextuellt blir 1700-talet grumlat också genom nya betoningar på militärhistoria överlag i och med grundandet av nya museer som fokuserar också på andra epoker. Samtidigt sker en glidning av fästningens nationella karaktär, från en del av det svenska riket till en garant för det självständiga Finland. 1700-talet byter karaktär från ett ärorikt förflutet till enbart begynnelsen för fästningens övriga epoker. I enlighet med Pier-

re Nora kan man tala om att Sveaborg blir en dominerande minnesknutpunkt, varvid också pinsamma och tragiska detaljer i fästningens historia tonas ner.

När vi kommer till artiklarna med 1900-talet i fokus är förgängelsetemat närvarande. Professor Christoffer Ericsson beskriver sitt sommarparadis på Lövö nära Munksnäs på 1920- och 1930-talet. Den unga generationen får på sommarvillan leva ett både sorglöst och sorgset liv där föregående generation gör sig påmind via föremål som inte mera är i bruk. Också denna typs sommarvillaliv skulle sedermera upphöra, i så hög grad byggde den på tjänstefolk och ledig tid. Christoffer Ericsson öser ur sitt minne med en exakthet som påminner om Marcel Proust skildringar av ett par decennier tidigare. Härmed fångas en epok och ett samhällskikt ur ett inifrån-perspektiv men synvinkeln är relativiserande.

Den härpå följande artikeln påvisar vilket brott i tiden det andra världskriget innebar för de då levande. Krigets tid uppfattas enligt artikelskribenten Sonja Hagelstam som en brytningstid och som ett avbrott, som en tid som uppvisar både diskontinuitet, anormalitet men som också innebär att det anormala småningom blir vardag. Trots det blir fasthållandet av det som varit före, fredstiden, viktig, eftersom man vill bevara något att komma tillbaka till. Alla traumatiska perioder innebär en önskan om återvunnen balans. För krigstiden finns unika brevsamlingar som gör det möjligt att analysera hur de krigstiden upplevande förhöll sig till tiden i en krissituation där väntan och omöjlighet att leva det liv man ville var det mest påtagliga. Sonja Hagelstam analyserar på basen av breven hur man aktivt och skapande förhöll sig till det tidsbrott som kriget innebar.

Tiden i den sista artikeln skriven av Lena Marander-Eklund, är en annan, 1950-talet, dvs. den tid då kriget är förbi och blickarna

riktas mot framtiden. Lena Marander-Eklund intresserar sig för hur kön konstrueras under denna tid och främst hur den dåtida kvinnligheten som gick ut på arbetsamhet, anspråkslöshet, dygd och passivitet också mötte på motstånd. Som utgångspunkt har hon en informants minnen av sitt eget bröllop som hon tecknat ned som en frågelistsvar. Svaret analyseras som en egen berättelse med en egen struktur, men under stor uppmärksamhet på tidens normer, värderingar och materiella förutsättningar. Informanten framstår som en representant för en ny generation och därmed som tidsöverskridande: en ny kvinnlighet kunde också innebära aktiv sexualitet, stolthet över egen utbildning och arbete samt ekonomiskt oberoende. Informantens humo-

ristiska ordvändningar vid minnet av sitt bröllop gör att berättelsen, så dråplig den är, får en extra krydda.

I samtliga artiklar har olika epokers speciella karaktär stått i fokus. Men man kunde ändå säga att fokus ändå inte varit på en mentalitet, lika för alla, som möjligen också varit rådande under de olika tidskedena. Tvärtom har nyanserna, de sociala skillnaderna och olika poängteringar i tidsepokerna förts fram. Detta beror kanske på etnologins och folkloristikens förkärlek också för de agerande och kommunicerande människorna, de berättande, de historie- och bildproducerande aktörerna, personerna som minns och personerna som via sina minnen skapar nya representationer över olika tidsepoker.

Budkavlen 2006

Time, especially past times and times gone by, are in focus in this volume of *Budkavlen*. Speaking in terms of history, we can view time as a chronology, where events and periods follow one another or as those very periods themselves, alternating and making history more easily grasped. In ethnological-folkloristic analyses of time we also focus on how people experience time and how time undergoes metamorphoses in the process of its becoming representations of time. The timespan in this volume is ambitious. Thus the articles discuss how representations of daily life could be re-

constructed out of the remains of traditional story-telling in Antique literature, how images of the Middle Ages are produced for a growing urban audience in the city of Turku, and in which ways representations of the 18th century can be understood in the fort of Sveaborg near Helsinki. Coming to the previous century, the 1920s and 1930s are represented by a biographical text on vanished villa life outside Helsinki. The idiosyncrasy of the time of war is analysed on the basis of war letters, and the future-oriented 1950s on the basis of a biographical text about an informant's wedding.